

SAMLAREN

TIDSKRIFT
FÖR
SVENSK LITTERATURHISTORISK
FORSKNING

NY FÖLJD. ÅRGÅNG 11

1930

UPPSALA 1931

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET

UPPSALA 1931
ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-A.-B.

LIDNERSTUDIER.

AV

HARALD ELOVSON.

I.

LIDNER OCH ERIK SKJÖLDEBRAND.

När Bengt Lidner efter att för andra gången ha misslyckats på den akademiska vädjobanan på hösten 1778 hamnat som informator på gården Gurtitz på Rügen, har han tydligen satt sig före att på allvar utnyttja sina poetiska anlag. Hans håg stod till hemlandet, där det litterära livet började blomstra i huvudstaden under den unge konungens ynnest och intresse. Han ville själv försöka tilldraga sig monarkens uppmärksamhet, den säkraste och bekvämaste vägen till framgång och erkännande inom litteraturen. Han ägnade sin fritid åt produktion i två genrer, som voro på modet: dramata och fabeln. Kommen till Stockholm våren 1779 framträdde han som bekant inför offentligheten med sina försök inom den senare genren. I juli nämnda år förelåg i bokhandeln »*Fabler*. Första boken». Det har varit en lätt sak för forskningen att uppvisa att författaren till detta lilla häfte är föga originell i sina uppslag, en egenskap, som han för övrigt har gemensam med de flesta fabeldiktare under nyare tiden. Rent poetiskt sett har man ansett sig kunna urskilja ett tydligt framsteg i förhållande till hans tidigare diktning. Poeten själv har inte tillerkänt samlingen särskilt värde. Han blev förresten snart led på genren. I en supplik till Gustaf III, författad någon tid efter debuten, skriver han:

Med en anda full af sorg,
Hur jag skulle nyttig blifva,
Geck jag nyss på Norrmalms torg,
ledsen flera Fabler skrifva.

Det blev heller aldrig någon andra bok, som den första samlingens underrubrik ställde i utsikt. I hans senare diktning finnes endast en fabel, nämligen »Grodan».¹

Rent litteraturhistoriskt sett har en av fablerna tilldragit sig några forskares uppmärksamhet. Det är *Hieltinnan*, som lyder så:

Jag siunger om en stor Hieltinna,
 En Amazon med Cesars mod,
 Som för at hielte namnet vinna,
 Ej häpnat vid at giuta blod.
 Må Guden Mars min pensel föra
 Och samma anda leda mig,
 Som fått Homeri känslor röra
 At siunga om Achillis krig.
 Ack! himla eld, min skaldmö lifva:
 Dig Tasso och en Milton haft.
 Du hulpit Voltairs snille skrifva
 Och gifvit Klopstocks anda kraft!
 Apollo, med din hela skara,
 Som faklan för Minerva tänt,
 Hielp mig den barda-lek förklara,
 Som klockan et om natten hänt!
 Et Leyon lik, som vilsint rasar,
 När det sit rof på afstånd ser;
 Den skrämnda hiorden flyr och fasar:
 Det ryter, dödar, bryter ner:
 Så syntes hon ur sängen hoppa,
 Europa, hör! jag sågat skal:
 Hon tog utur sin barm en Loppa
 Och dräpte den, så at den small.

* * * * *

»Jag siunger Hieltens verk, som modigt frelste Norden.»
 Den skalden lofvar stort! Man undrar vid de orden.
 Man vänder bladet om, man kastar ögat kring,
 Och finner — ingen ting.

Warburg har i sin monografi anført raderna om Tasso, Milton, Voltaire och Klopstock såsom kännetecknande för de författare, Lidner vid tiden för sitt första uppträdande i huvudstadens litterära liv ställde högst ifråga om episk diktning.² Samma ställe lig-

¹ WARBURGS uppgift, *Lidner*, Stockholm 1889, s. 113, att »Grodan» ingått i *Fabler* är oriktig. Den publicerades först i *Tryckfriheten den Wälsignade* 1784, n:r 31.

² WARBURG, a. a. s. 91.

ger till grund för följande yttrande i Wrangels uppsats »Klopstock och Sverige»: »Äfven Lidner torde redan på 1770-talet blifvit bekant med Klopstock; 1779 åberopar han honom bland de stora förebilderna i episk diktning.»¹ En närmare analys av dikten visar, att dessa uttalanden inte utan vidare kunna godtagas.

Man behöver inte läsa den citerade dikten alltför uppmärksam för att finna, att den närmast är en parodi på den litterära genre, som de fransk-klassiska diktarna och estetikerna vanligen satte högst: epopén. Den börjar i enlighet med dennas från antiken ärvda ingångsformel: »Jag sjunger om en stor Hieltinna». Under 1700-talet var den litterära parodien runt om i Europa en högst gouterad och flitigt odlad diktart. Dessa parodier voro så gott som genomgående myntade på ett visst litterärt alster, hade en bestämd personlig adress. Detta visar sig också vara fallet med Lidners parodi. Fabelns slutrader, som börja med ett citat, ge en fingervisning för identifieringen av den åsyftade författaren, som lovat runt men hållit så tunt. Det måste vara upphovsmannen till det vid tiden för Lidners debut på svensk botten senast publicerade stora eposet, Erik Skjöldebrands *Gustaviade*, Hjälte-Dikt i Tolf Sånger, utgiven 1768 i en förnämt utstyrd kvart. Den av den unge fabeldiktaren anförda raden inleder just första sången i Gustaviaden, som begynner så:

Jag sjunger Hjältens verk, som modigt frälste Norden
Ifrån en grym Tyran, et skade-djur på jorden.
En brant och törnig väg til äran GUSTAV gick;
Men hånne sjelf til slut Han dock i famnen fick.

Skjöldebrand, som ju egentligen var affärs- och ämbetsman, hade innan han utgav Gustaviaden framträtt som författare av några tragedier i sträng fransk-klassisk stil, som blifvit föremål för en ingående kritisk granskning av Olof Bergklint, en viktig tilldragelse i vår litterära gransknings historia. Ur den litterära strid, som uppstod med anledning av den bergklintska kritiken, utgick Skjöldebrand illa tilltygad. Hans försök i den härskande smakens andra stora genre, hjältedikten, bidrog som bekant ingalunda att reparera hans litterära rykte. Bergklint skyndade att i 1769 års *Tidningar* om lärda saker meddela sina genom flera nummer gå-

¹ *Studier tillägnade Henrik Schück*, Stockholm 1905, s. 285.

ende »Anmärkningar öfver Gustaviaden». Redan från början fastslår recensenten, »at denna Poeme brister både i Composition, i Execution, uti Versslag, i Fictioner; och at den aldeles icke kan förliknas af kännare, med någre af de 5 dråpeliga Arbeten och Mästerstycken, som i alla tider blifva vår förundran och våre Mönster.»¹ Skjöldebrands fosterländska epos blev också för en lång tid framåt ett omtyckt föremål för kritik och hån. Betecknande för uppfattningen under den gustavianska tiden äro de ord, varmed Gustaf Ehrensvärd, som förresten själv uppträtt i den litterära striden kring Skjöldebrand, omnämner denne i sina bekanta dagboksanteckningar: »den fameusa auctoren till den elaka *Gustaviaden* och tragedierne *Aslög* och *Habor och Signild*».² Det torde inte vara en ren tillfällighet att Lidner bland sina fabler medtagit detta angrepp på den i tidens litterärt tongivande krets allmänt ringaktade Gustaviaden; den unge äregirige debutanten har helt säkert varit fullt medveten om att det skulle ses med gillande av dem, vilkas ynnest han närmast ville vinna.

Det är inte endast den direkt ur Gustaviaden citerade rad, varmed fabelns slutparti börjar, som vittnar om, att Lidner haft det skjöldebrandska eposet i tankarna, när han skrev denna litterära satir. Det visar sig nämligen, att den åkallan av sångens gudom, vari den av Warburg och Wrangel uppmärksammade uppräknigen av epopéns mästare förekommer, just går tillbaka på den invokation, som Skjöldebrand enligt gammal sed inlagt i första sången av sin hjältedikt. Den lyder så:

DU Himla-eld, som plär i mänskors hjärnor brinna!
 Du högsta Skalde-drift, som världen nämnt Gudinna!
 Uplifva du min Sång, och gör vår GUSTAV rätt:
 ACHILLES har förvärfvt sin ära mera lätt.
 Du lärde dock hans Skald så högt och dråpligt sjunga,
 At snart tre tusend år ej gett oss maken tunga,
 Och så, at alla folk med häpigt nöje sport
 De verk, som THETIS Son på Trojæ fältet gjort.

¹ *Tidningar om lärda saker*. Första Delen. Stycket 24. Stockholm d. 4. jan. 1769. Obs! att detta nummer bär fel årtal, 1768 för 1769.

² G. J. EHRENSVÄRD, *Dagboksanteckningar förda vid Gustaf III:s hof*, utg. av E. V. Montan, I, Stockholm 1878, s. 254. Om Ehrensvärds uppträdande i striden om Skjöldebrands tragedier jfr SCHÜCK och WARBURG, *Illustrerad svensk litteraturhistoria* III, Stockholm 1927, s. 551—52.

Du, som, i härlig Vers, för MARO fordom sade
 De öden och de krig, den fromma Prinsen hade,
 Som under Junos hat blef kastad af och an,
 Tils på Latiners strand Han sist en fri-stad fann.
 Du, som din Guda-kraft så rikt åt TASSO delte,
 Då han till GOTTFRIDS låf om Salems fälttog spelte;
 At Vällske barnen ock förtjuste sjunga än
 Om ERMINIE, ARMID, CLORINDA och dess vän.
 Du, som en Ängelsk Skald så högt från jorden förde,
 At med sin tankeflykt han Himlars Himmel rörde,
 Och lyckligt våga' det, som ingen dödlig gjort:
 GUDS dålda råd om Oss för Oss han qväda tordt:
 Och ändtlig, du, som hjälpt VOLTAIRE så nätt at skära
 Dess stolta Marmor ut, til HENRICS låf och ära!
 Om du åt desse fem ej tömt din hela skatt,
 Lät GUSTAVS Skald då bli i sjetten rummet satt.
 Ditt omak lättas här; du alt i ämnet finner,
 Och för et kärt besvär du alt för mycket vinner;
 Ty om din konst Hans dygd et värdigt sällskap ger,
 Du under GUSTAVS skygd ditt foster evigt ser.
 Så slös nu här med alt, hvaraf du högst kan pråla.
 Vår heder är, at rätt de Svenskas Skydds-Gud måla;
 Men Han slätt ingen ting af dig och mig begär;
 Ty blott Hans stora namn Hans högsta låford är.

Som man ser har Lidner utökat raden av episka diktare med namnet på Messiadens upphovsman, men om man betänker, att denna uppräknings ingår i en litterär parodi, som bygger på ett bestämt diktverk, synes det mig ej berättigat att utifrån detta ställe i fabeln draga några slutsatser om vilka författare Lidner betraktat som mönster för den episka diktningen. Det enda man med säkerhet kan utläsa ur uppräknings är att Lidner redan känt till Klopstock, när han skrev *Hieltinnan*.

* * *

Vid sin granskning av ordförrådet i *Fabler* har Feuk särskilt fäst sig vid den i »Hieltinnan» förekommande sammansättningen »himla-eld» som frapperande och antagit, att Lidner upptagit ordet från fru Nordenflycht.¹ Efter det ovan anförda är det tydligt, att han närmast fått det från Skjöldebrand. Det är riktigt, att ordet förekommer hos fru Nordenflycht, vars skrifter, om man får döma

¹ FEUK, *Lidners poetiska språk*, s. 46—47.

från SAOB:s excerptsamling, lämnar de tidigaste beläggen. Emellertid har det hos henne ännu inte samma speciella betydelse, vari Gustaviadens författare använder det. Han låter det bli synonymt med »högsta skalde-drift», den gudomliga inspirationen. Diktarinan begagnar det första gången i en gravskrift från 1746, där det heter:

Wår Ögnalust är lagd i Jord;
 Wår kära son wil ej upwakna;
 Wi sörje den, som Far och Mor;
 Men ock derhos en Själ wi sakna,
 Som teknad war at blifwa stor.
 Den Himla Eld, det rara Snille,
 Som man så nyss med nöje såg,
 Man gärna nu förminska wille,
 Ell' icke komma det ihog.¹

»Himla Eld» blev här lika med begåvning överhuvud taget. En mera intensiv innebörd har ordet, när fru Nordenflycht använder det i »Fruentimrets försvar». Hon vänder sig här till Rousseau med dessa ord:

Säg hvad det är för kraft du sielf så matt beskrifver?
 Du nämner Himla-eld som siälen genomdrifver,
 Förstånd, Vältalighet, som bränner och förtär.²

Ordet »Himla-eld» är här närmast en direkt översättning från Rousseau, som i den uppmärksammade passus i hans *Lettre sur les spectacles*, som är själva utgångspunkten i fru Nordenflychts dikt, skriver: »Les femmes en général n'aiment aucun art, ne se connoissent à aucun, et n'ont aucun génie. Elles peuvent réussir aux petits ouvrages qui ne demandent que de la légèreté d'esprit, du goût, de la grâce, quelquefois même de la philosophie et du raisonnement. Elles peuvent acquérir de la science, de l'érudition, des talents, et tout ce qui s'acquiert à force de travail. Mais ce *feu céleste* qui échauffe et embrase l'âme, ce génie qui consume et dévore, cette brûlante éloquence, ces transports sublimes qui portent leurs ravissements jusqu'au fond des cœurs, manqueront toujours aux écrits des femmes.»³

¹ HEDVIG CHARLOTTA NORDENFLYCHT, *Samlade Skrifter* (Vitterhetssamfundets upplaga) I, s. 318.

² H. CH. NORDENFLYCHT, a. a. III, s. 59.

³ *Œuvres de J. J. ROUSSEAU*, tome XI, Paris 1822, s. 160 (kurs. här).

Skjöldebrand i sin tur kan ju ha upptagit ordet från fru Nordenflycht, men även hans användning synes bero på utländsk förlaga. I sin för den episka diktningen så konventionella åkallan av sångmön har han tydligen haft i tankarna Tassos invokation i *La Gerusalemme liberata*, vari »Himla-eld» har en direkt motsvarighet. Det heter hos Tasso:

O Musa, tu che di caduchi allori
 Non circondi la fronte in Elicona,
 Ma su nel Cielo infra i beati cori
 Hai di stelle immortali aurea corona;
 Tu spira al petto mio *celesti ardori*,
 Tu rischiara il mio canto, e tu perdona
 S'intesso fregi al ver, s'adornio in parte
 D'altri dilette, che de' tuoi, le carte.
 (I: 2, kursiv. här.)

Det kan till sist påpekas, att Lidner redan tidigare, i sitt Ode öfver Magister Promotionen i Lund 1775, använt ordet »himla-eld». Det får här beteckna människosjälén.

II.

LIDNER OCH LA BOURDONNIÈRE.

Bland de många tillfällighetsdikter, tillskrivna Lidner, som finnas meddelade i Holmbergs upplaga av skaldens dikter 1796—1800, märkes en liten dikt med titeln *Öfver ett uselt skalde-stycke, skrifvet på Franska*, vilken mig veterligen ej varit tryckt tidigare och ej heller blivit upptagen av senare utgivare, liksom den ej blivit berörd av poetens biografier eller uttolkare. Dikten har intet av detta man med ett obestämt uttryck kallar poetiskt värde. Där emot är den inte utan ett visst biografiskt intresse. Den lyder så:

Alt paras bör, det är så tidens lopp;
 Racine med Molliere rinner opp,
 Naturen merendels ger hvarje ting sin like.
 Nyss uppå *Seinens* strand uti de Gallers rike
 En oförliktig skald uppå Parnassen klef:
 Han där en vrå nog kunde hafva,
 I fall sitt språk han viste stafva
 Och kunde själf förstå det vittra lån han skref.

Apollo illa brydd, hvar han placeras borde,
 Minerva därom fråga gjorde. —
 Åh, svarar äntlig hon: til Sverge med din vän,
 Där både B-----r och Haqvins lefva än. —
 Det skedde; skalden kom, och genast skrifva torde;
 Apollo såg hans vers, och häpnade och svor:
 Gudinna, ropte han, du snillens fostermor,
 Som honom Haqvins like tror, —
 Min sann, du narrat mig och själf du dig bedrager;
 Han skrifver dummare än Bager. —¹

Dikten kan närmare dateras med hjälp av allusionerna på Haqvins Bager. Denne måste ha varit i livet, när dikten skrevs. Detta måste alltså ha skett före den 10 febr. 1782, då den bekante pekoralisten avled. Vid denna tid befann sig emellertid Lidner sedan två år tillbaka i utlandet. Då dikten tydligen är skriven i Sverige, måste den ha tillkommit någon gång före maj 1780, då Lidner begav sig ut på sin stora utländska bildningsresa. Tiden för diktens tillkomst torde kunna ännu närmare bestämmas genom identifieringen av den med Bager jämställda poet, vars namn blivit antytt genom begynnelse- och slutbokstäverna. Detta namn måste ha varit trestavigt och haft tonvikten på sista stavelsen, av den utsatta accenten att döma, vilket också passar in i metern. Det är tydligen fråga om ett franskt namn. Dess bärare har säkert varit Jean Fredrik La Bourdonnière, fransk språkmästare i Uppsala 1767—1808. Denne hade Lidner kommit i beröring med under en fest på Drottningholm i juli 1779, vid vilken deras poetiska talang togs i anspråk av hovet. Lidner synes ha ansett sig ha anledning att låta fransmannen bli föremål för sin jalousie de métier. Gjörwell rapporterar härom till sin och Lidners gynnare Patrik Ahlströmer i ett längre brev, skrivet mellan den 12 okt. och 1 nov. 1779: »Just i den tiden steg Hr Liedner up på stora Hof-Parnassen som en Raket, hans Snille omtaltes på hela Lofön som et Underverk, honom lofvades guld och gröna Skogar, han skref Fabler och Skålar, men han förblef dock utan Kläder och utan Penningar, Sol-Skenet föll på andra Snille-verk, och han var nog oförsigtig, at skrifva ett Epigram öfver Mr la Bourdonniere, som lärer betjänt den stora Feten med sina verser. Hvad hände? Herr Ziebeth hade ingen Pension, mindre något Bibliothecariat, la grande Res-

¹ *Samlade Arbeten af LIDNER, Första Delen, Stockholm 1796, s. 324.*

source de nos jours pour la recompense des grands Genies, för sin Protégé, Hofvet för til Gripsholm, la Bourdonniere beskänkt til Uppsala och Liedner naken til Stockholm, hvar han nu svurit Fanan vid Bar. Cederhjelm's volontaire-Regemente, som låter starkt värfva genom sin Gen.-Adjutant Haldin.»¹ Om den här gjorda identifieringen är riktig, kan dikten icke gärna ha tillkommit tidigare än juli 1779, tiden för de båda poeternas första kända sammanträffande.

Mot vem riktar sig nu denna Lidners lilla litteratursatir? Vem är den usle franske poet, som stavade illa och levde på lån från andra poeter och som till sist kom till Sverige, där han visade sig skriva sämre än Bager, det elakaste betyg, man kunde ge en poet vid denna tid, då tidningarna voro fulla av satiriska utfall mot den rimmande köpmannen i Malmö. Så vitt jag vet känner man från denna tid ej till någon hit flyttad fransman, som försökt sig som poet, utom just La Bourdonniere. Det synes mig mycket antagligt, att vi i den här berörda dikten just ha det av Gjørwell omnämnda lidnerska epigrammet mot den franske versmakaren. Man kan nu invända, att den i dikten åsyftade fransmannen inte gärna kan vara språkmästaren i Uppsala, då den onämnde poeten inte bara jämfölls med Bager utan också med just Bourdonniere. Detta kan emellertid förklaras som ett försök från Lidners sida att blanda bort korten. Den som »skrifver dummare än Bager» torde inte ha varit någon annan än Lidners mera gynnade skaldebroder under festen på Drottningholm. Under alla förhållanden ha vi i dikten ett utslag av den svenske poetens ovilja mot den franske lektorn i Uppsala.

III.

GRAVDIKTEN ÖVER DOMPROST SPARSCHUCH.

Sylwan har satt i fråga, om ej ett länge osignerat poem *Wid Domprobstens, Herr Doct. Joh. Sparschuchs Bår, den 16 april 1781*, som finnes infört i Stockholms Posten 1781 n:r 104, härrör från Lidner.² Det finns onekligen något i diktion och tankegång, framför allt mot slutet av dikten, som kan leda tanken till Lidner.

¹ Jfr WARBURG, a. a., s. 93. Brevet är här citerat efter gjörwellska samlingarna i KB.

² *Samlaren* 1909, s. 32, not 1.

Attributionen möter emellertid bestämda hinder ur kronologisk synpunkt. Våren 1781 befann sig Lidner i Paris. Det hade varit omöjligt för honom att uppvakta vid graven den 16 april med ett poem över den knappa fjorton dagar tidigare avlidne domprosten i Linköping. Det visar sig också att den i Stockholms Posten publicerade gravdikten redan tidigare varit tryckt separat i Linköping. Dess författare var dåvarande konsistorieamanuensen och bibliotekarien vid stiftsbiblioteket i Linköping Samuel Gustaf Harlingsson, känd som lärare för flera av fosforisterna.¹

IV.

LIDNERS RELIGIÖSA DIKTNING.

Den religiösa diktningen utgör ett starkt och märkligt parti av litterära *œuvre*. Den har också blivit livligt uppmärksammas av forskningen. Det gäller framför allt Yttersta Domen, hans förnämsta verk i genren. De två oratorierna i Jerusalems förstörelse och Gethsemane ha närmast intresserat som utslag av den nedgång i skaparkraft, som man velat urskilja hos skalden under hans senare år. En mera ingående granskning av dessa diktverk, närmast utgången ur arbetet med en kritisk edition av Lidners skrifter, har fört mig till en delvis annan uppfattning av skaldens religiösa diktning än den gängse. Det är i främsta rummet gången av Lidners religiösa diktning, de olika dikternas tillkomst och inbördes förhållande, som här skall behandlas, men även hans förhållande till tidigare religiös diktning skall beröras.

1791 utgav Lidner oratoriet *Gethsemane*. Han hade redan tidigare behandlat samma ämne i den 1788 publicerade dikten *Messias i Gethsemane och Hans gång til Golgatha*.² Dessa poem hänföres genomgående av litteraturhistorikerna till Lidners senare tid, och då denna allmänt karakteriseras som en förfallsperiod, blir domen

¹ Om författarskapet jfr J. A. WESTERLUND och J. A. SETTERDAHL, *Linköpings stifts herdaminne* I, Linköping 1919, s. 194, 313.

² *Samlade arbeten av LIDNER*, andra delen, Stockholm 1789, s. 55—79. I sin upplaga 1796 I, s. 255, tryckte Holmberg det 1791 utgivna oratoriet »Gethsemane» under titeln »Messias i Gethsemane», inlett med företalet till dikten från 1788. Detsamma skedde i deleenska upplagan liksom i den sanderska editionen, alla upplagor. Detta Holmbergs högst godtyckliga förfarande har helt naturligt medfört åtskillig förbistring vid citering av de båda dikterna.

över dikterna vanligen mer eller mindre hård. Warburg förlägger *Messias i Gethsemane och hans gång til Golgatha* till tiden före finska resan¹ och anför Franzéns ord, »att Messias i Getsemane hvarken i poetiskt avseende svarar mot sitt ämne eller som andaktsstycke tillfredsställer det kristliga sinnet».² Warburgs slutomdöme om dikten lyder så: »'Messias i Getsemane' är närmast att betrakta som en biprodukt till 'Yttersta Domen'; enstaka ställen förete alldeles afgjorda likheter, liksom Lidner ju i det hela taget ofta afskref sig själv.»³ I sitt viktiga bidrag till Lidnerforskningen, publicerat i *Sammlaren* 1909, säger Lamm sig ej anse det löna mödan att ingå på skaldens senare diktning, till vilken han också räknar de ifrågavarande dikterna. Messias i Getsemane har dock några scener, medger han, som i skönhet kunna tävla med Yttersta Domen.⁴ Feuk, som ej närmare uttalat sig om dessa dikters tillkomst, anser att man om dem med skäl kan anmärka, att de i de flesta avseenden visa en diktarbegåvning på retur. De vittna om att den inre jämvikten hos diktaren saknas. Så återfaller han t. ex. ofta i sådana nötta fransk-klassiska vändningar, som han under sin glansperiod varit jämförelsevis oberoende av. Feuk, som något högre än andra forskare värderar oratorierna och *De Galne*, som han behandlar tillsammans, avslutar sin undersökning av dessa diktverk så: »De äro inga konstverk, tvärtom; det kan även vara riktigt, att de ej ha uppvisat verkligt nya fel, men det har dock för mig ur dem en och annan gång ljudit en ton, som visserligen snabbt försvunnit, men som ändå varslat om, att det ännu hos diktaren fanns en rik — fast sönderbrusten harmoni.»⁵ Den gängse uppfattningen av dessa dikter har fått ett representativt uttryck i den senaste behandlingen av Lidners diktning, given av Henrik Schüick i hans teckning av den gustavianska tiden. Dikterna ifråga förläggas till skaldens senare period, under vilken han blott med svagare skaparförmåga kunde upprepa sig själv. Hans många litterära planer kommo endast delvis till utförande. De båda oratorierna Jerusalems förstöring (1788) och Messias i Gethsemane (i ofullbordat skick 1791), som han bringar till trycket, betecknas som påfallande

¹ WARBURG, a. a. s. 170.

² WARBURG, a. a. s. 176.

³ WARBURG, a. a. s. 178.

⁴ LAMM, *Lidnerstudier*, *Sammlaren* 1909, s. 162.

⁵ FEUK, *Lidners poetiska språk*, s. 32—35.

svaga. Endast i några enstaka partier igenkänner man den *forne* Lidner.¹

I det företal, varmed *Messias i Gethsemane och hans gång til Golgatha* trycktes 1787 av Holmberg, har Lidner givit en intressant upplysning om sina litterära planer. Han skriver: »Min tanke var, at öfver Messiae Lidande utgifva fyra Oratoria. Härpå begärte jag prenumeration. Orsaker tvungo mig ändra denna föresats. Dina Prenumeranter, sade jag til mig sjelv, skola dock ej förlora. Utgif endast tvenne Oratoria: *Messias i Gethsemane och hans gång til Golgatha*, jämte *Messias på Golgatha och i Grafven*: Lägg härtil *Drottning Blanca, Tragedie*; *Konung Gustaf Adolphs bref til Fröken Ebba Brahe*; hennes svar skrifvit på hennes Bröllopsdag, och *Abelards Begrafning af Eloisa*. Sök dig en borgömd koja; arbeta der i lugn. Detta skedde — men, det förundrar mig aldeles icke, oförtjent, at af allmänheten uppmuntras, fick jag nästan inga prenumerationer. Det var rätt dumt, tänkte jag efteråt vid mig sjelv, rätt dumt at af en uplyst allmänhet fordra denna uppmuntran. Hvad har du gjort hvarigenom du kunnat förtjena henne? huru obetydeliga äro ej dina talanger, för at svara mot henne? — — — Nu begär jag dock aldrig något mer. Men de stycken jag här upräknat, skola dock utgifvas, och det innan kort. Sen är min rôle utspeld. Tvungen, at öfvergifva den vass, der svanen såg gryningen af sitt lif tändas, med ögat åt vida rymden vändt, hastar han öfver de omäteliga haf; men den Försyn, som för hans spädaste dagar sörjde; ach! Den Försyn låter honom ock bland okända skär finna en strand der han får hvila och klaga, innan vågen svallar op, och störtar honom ner i det svarta eviga djupet.»² Schück, som tagit fasta på detta ställe, uppfattar det som en redogörelse för Lidners litterära planer vid tiden för detta företals tryckning, alltså 1788.³ Planen att behandla Kristi lidande i fyra oratorier tillhör emellertid en betydligt tidigare period i Lidners liv. Den kan närmare dateras med hjälp av skaldens i företalet omnämnda, hittills obeaktade inbjudan till prenumeration, som jag funnit i *Dagligt Allehanda* för den 31 augusti 1784. Den lyder så: »Under namn af *Messias*, utgifvas af under-teknad i början af December månad innewarande år, fyra Oratoria:

¹ SCHÜCK och WARBURG, *Illustrerad svensk litteraturhistoria* IV, 3:e uppl., Stockholm 1928, s. 438—39.

² *Samlade arbeten af* LIDNER, andra delen, Stockholm 1789, s. 58—59.

³ SCHÜCK och WARBURG, a. a. IV, s. 438.

1. *Messias i Gethsemane och Hans gång til Golgatha*; 2. *Petri fall*; 3. *Messias på Golgatha*; 4. *Messias i Grafwen*. Dessa Oratoria prydas med ett Kopparstycke framför stora Titelbladet, jämte fem Vignetter af Chodowiecky; och med Musik, componerad af våra största Mästare. Formatet blir stor 8:vo på fint Holländskt Papper. Härpå prenumereras nu genast hos Bokhandlaren Runemark med 1 R:daler specie, då 16 β. betalas wid Exemplarets uttagande. Man kan med wisshet försäkra, at ej et enda Exemplar mer uplägges, än Prenumeranter sig antecknat, hwars namn, först i de Allmänna Tidningar, och sedan straxt efter Titelbladet blifwa tryckta. Med October månad uphör all Prenumeration. Då jag utom detta förskått omöjeligen kan komma fort med en så pragtfull Uplaga; hoppas jag, at alla Witterhets-älskare fortfara, at gynna en ung Författare, hwilken säkert ej åstundade annan belöning, än deras bifall; i fall det ej gåfwos så många andra människor, som af honom åstunda contanter. *Lidner.*»¹

Detta aktstycke ger onekligen en ny och intressant inblick i Lidners religiösa författarskap. Det låter oss för det första veta, att han redan sommaren 1784, alltså ett år tidigare än Yttersta Domen nämnes, har planlagt och, vågar man säkert påstå, påbörjat ett diktverk av andligt innehåll, som fullbordat otvivelaktigt blivit hans största litterära alster. Om hans arbete på detta finnas endast få och torftiga uppgifter. I ett brev till Patrik Alströmer, daterat Stockholm den 14 okt. 1784, söker Lidner intressera denne sin gynnare för den igångsatta prenumerationen på verket. Han skriver: »Det är åt Musicalisca Academiens Inrättare åt Witterhetens Befordrare, som Hr. Leiditz får den äran presentera några prenumerations sedlar, jämte en prospectus på fyra Oratoria af Messias. Musique af Gretry, Naumann och Uttini blir äfven tryckt jämte kopparstycken af Chodowiecky. Jag tänker, att en dryg hop sedlar i Herr Barons och Commerce Rådets hand kunna nog gå åt under en munter soupée. Spastara, Medea, 1783 lära wara bekanta. Nu är et skaldestycke på trycket öfver Raseriet. Hela Stockholm undrar, at jag valt ett så andägtigt ämne, som Messias.»² I ett senare brev, skrivet på Margretelund den 29 juni följande år, nämnes verket i förbigående i samband med Yttersta Domen, som nu tydligen stod i centrum för diktarens intresse. Det heter i

¹ *Dagligt Allehanda* 1784, nr 200.

² *Samlaren* 1912, s. 183—84.

brevet, att det nya arbetet jämte Messias skall bli hans sista.¹ Det stora verk, vid vilket Lidner fäst så höga förväntningar, blev aldrig fullbordat. Den uppmuntran i form av ekonomiskt understöd, som han väntat sig av den utfärdade prenumerationsinbjudan, uteblev. Han lät emellertid inte sitt mod nedslås. Även om han inte kunde föra sitt verk till slut efter den ursprungliga planen, ville han inte överge denna helt utan begränsade den, om man nu får sätta lit till hans uppgifter i det citerade företalet från 1788. Det första oratoriet bibehölls efter den först uppgjorda planen, det andra utslöts och det tredje och det fjärde sammanslogos till ett. Prenumeranterna skulle få ersättning för det uteslutna genom en del andra planerade verk. Ej heller denna avsikt blev förverkligad. Det påbörjade första oratoriet har blivit liggande ofullbordat.

Det ur skilda synpunkter för dess upphovsman så karakteristiska aktstycke, som ovan meddelats, tillåter emellertid inte endast en närmare datering av Lidners första stora religiösa dikt utan ger en välkommen upplysning om dess innehåll och omfattning. De fyra oratorierna skulle ha skildrat några av de förnämsta episoderna i passionshistorien: Messias i Getsemane och hans vandring till Golgata, Petri förnekelse av Mästaren, korsfästelsen och uppståndelsen. Nu sammanfaller, som man ser, det första oratoriets titel helt med titeln på den dikt, som publicerades i andra delen av holmbergska upplagan av Lidners arbeten 1788. Denna är, som Warburg redan påpekat, ej något avslutat helt utan måste karakteriseras som ett fragment.² Av de i personförteckningen angivna uppträda Judas Ischariot, »En Ängel», Apollyon samt »Rövarens Mor» ej i oratoriet. Någon skildring av Messias gång till Golgata, som utlovas i dess titel, förekommer inte alls. Det förhåller sig emellertid inte endast så, att oratoriet som det nu föreligger är ett uppenbart fragment, utan en närmare analys av detsamma ger otve tydligt vid handen, att det även fullbordat ej kan ha bildat ett avslutat helt för sig utan måste ha ingått som led i ett större sammanhang. Det framgår tydligt synes det mig av en del i fragmentet förekommande hänvisningar framåt mot senare händelser i passionshistorien, som inte kunnat bli behandlade i oratoriet, så som dess titel är formulerad. Ett par exempel skola anföras. På körens ord:

¹ WARBURG, a. a. s. 152.

² WARBURG, a. a. s. 173.

Du som med vilja magt förenar
 O, Davids Ätling! Zions hopp!
 Befall! — och utaf dessa stenar
 Skall världens Thron Dig resas opp,

svarar Messias:

På spitsen uppå Golgatha —
 O Simon! Dina tårar strömma;
 Men vet, i denna natt skall Du Din vän förglömma,
 förneka och bedra.¹

Här pekas fram mot korsfästningen på Golgata och Petri förnekelse, händelser som falla utanför ramen för oratoriet. Dettas slutord, som framsägas av Dödsängeln, syfta också ut över händelserna i Getsemane. De lyda så:

Hör! Detta säger Han som Lagens vigtskål bär:
 »Min första Dom fullbordad är:
 »Den andra skall ock upfyld blifva.
 »I Dödens alltid öppna famn
 »Gack at med lika qval Ditt lif til offer gifva.
 »Jag Evig är, Oändlig är mitt namn.¹

Den andra dom, som här förutsäges, är givetvis Jesu död på korset.

Den ofullbordade dikt, som vi ha under titeln *Messias i Getsemane och Hans gång til Golgatha*, måste av allt att döma vara ett fragment av det oratorium med samma namn, som skulle ingå som första delen av i Lidners 1784 planerade och påbörjade oratorieserie »Messias». Detta verk skulle ju innehålla behandling av de episoder i Jesu lidandeshistoria, till vilka det bevarade fragmentet innehåller hänvisningar. Detta fragment från 1784 har säkerligen funnits bland de handskrifter, som boktryckare Holmberg på våren 1787 kom över på ett som det synes mindre honnett sätt. Lidner har, att döma av det företal till dikten, som Holmberg kunde trycka i sin upplaga av skaldens vittra arbeten, haft för avsikt att bearbeta det ofullbordade oratoriet till en självständig dikt, men har inte haft eller inte givit sig tid därtill. Först 1791 utförde han detta arbete. Det kan till sist påpekas, att Lidner i

¹ *Samlade arbeten af LIDNER*, Stockholm 1789, s. 68—69.

² A. a. s. 79.

ett genmäle mot Holmberg, daterat den 9 april 1789, som antagligen ej bragtes till offentligheten men som Warburg publicerat, anmärker på att Holmberg tryckt den ofullbordade dikten.¹

Messias i Gethsemane och Hans gång til Golgatha måste sålunda dateras till 1784. Man kan därför inte längre med Warburg i poemet se en biprodukt till *Yttersta Domen*. Det utgör skaldens första försök i religiös diktning och har sitt stora intresse som det enda bevarade av hans första större religiösa diktverk, den aldrig fullbordade oratoriserien »Messias», och ej, som man hittills menat, som utkast till det 1791 publicerade oratoriet *Gethsemane*. När Lidner insåg, att den planerade oratoriserien ej skulle bli avslutad, har han inte känt sig förhindrad att sin vana trogen utnyttja det redan nedskrivna. Det gäller t. ex. inledningskören, som han omarbetade till den *Cantate*, som ingår i första delen av 1788 års upplaga. Warburg, som lagt märke till denna likhet, har med utgång från den gängse uppfattningen, att oratoriet *Messias i Gethsemane* och *Hans gång til Golgatha* hör till Lidners senare diktning, i dettas inledningskör sett en upprepning av *Cantate*.² Förhållandet mellan dem är det omvända, vilket också rent genetiskt sett framstår som det mera naturliga. De »alldes afgangjorda likheter» mellan vissa ställen i det ifrågakvarande oratoriet och *Yttersta Domen*, som Warburg ansett sig kunna tala om, dock utan att ge några belägg, och som enligt honom få sin förklaring däri, att Lidner vid utarbetandet av det förra diktverket avskrivit det senare,³ måste också, som skall visas nedan, tolkas på ett mera organiskt sätt.

De litteraturhistoriska konsekvenserna av den nya syn på Lidners religiösa diktning, som i det föregående utvecklats, skola här endast i korthet antydast. Det är tydligt, att man inte, som t. ex. Schück gjort,⁴ har anledning att särskilt framhålla den starkt religiösa inriktningen av Lidners sista författarskap. Det är på höjden av sin diktarbana, som Lidner efter att haft framgång med »Grefvinnan Spastaras död» och »Året 1783» vänder sig till den religiösa diktningen. Hans första stora, aldrig fullbordade verk i denna genre vittnar om den betydelse som Klopstock haft för hans inriktning

¹ Jfr WARBURG, a. a. s. 173.

² WARBURG, a. a. s. 173.

³ WARBURG, a. a. s. 178.

⁴ SCHÜCK och WARBURG, a. a. IV, s. 439.

på religiösa motiv. Oratorieserien Messias behandlar ju samma ämne som den tyske diktarens berömda epos. Detta kan ju lätt indelas i fem huvudavdelningar: Jesus före och i Getsemane, Jesus inför judarnas och romarnas domstolar, Jesus på Golgata, Jesus i graven samt Jesus efter uppståndelsen. Vid planerandet av sin oratoriserie har Lidner nära följt den tyska dikten om Jesu lidande och död, till vilken den av den svenske diktaren valda titeln redan hänvisar. Det är blott den sista avdelningen i Messiaden, Jesus efter uppståndelsen, som ej fått någon direkt motsvarighet i Lidners oratorier. Av Klopstocks skildring av Jesus inför de judiska och romerska domarna har Lidner endast upptagit episoden om Petri förnekelse av mästaren, behandlad i Messias VI: 539—605. Överensstämmelserna mellan de båda diktarnas verk gälla inte endast namn och plan. Man kan även i det bevarade fragmentet av Lidners oratoriserie finna likheter i deras uppfattning och behandling av passionshistorien.

Även Lidners senare religiösa dikter komma i en delvis ny belysning. Redan Warburg har sammanställt Yttersta Domen med Messias: XVIII—XIX, där världens slut skildras i en syn för Adam. Under den läsning av Messiaden, som arbetet på oratorierna medfört, har den svenske diktaren fått sitt uppslag. Det måste för övrigt ha legat nära till hands för Lidner att efter en skildring av Jesu lidande och död även besjunga hans slutliga stora upprättelse. Hans dikt om den yttersta domen står också i själva verket i intimt samband med Messiasoratorierna. Yttersta Domen innehåller en direkt hänvisning till det första oratoriet. Den återfinnes i scenen mellan Eva och Messias. Eva utbrister:

»Hur, Domare! Din nåd liksom Din magt är stor!
 Men, mänskjors Frälsare! Förlåt ock mänskjors mor.
 Hon vågar vid Dit kors den dagen Dig påminna,
 Då Du på jorden lät Dit blod för jorden rinna.
 Och du, Gethsemane! du Hjeltens seger-ort,
 Framkalla ur dit grus den ed, Han fordom gjort:

*I skolen ej förgätne blifva,
 Fast nu til korsets död jag går:
 Jag allas Edra namn med eget blod vil skrifva
 I djupet utaf mina sår.
 Och då en mächtig Ängla-skara
 Mig fört uti Min Faderns famn;*

Skal dessa sår och dessa namn,
 Jag i Mit Majestät bevara.
 På det om någon ibland Er
 Sin första kärlek öfverger,
 Med hädelser mig öfverhopar;
 At Min Rättfärdighet på domsens åska ropar,
 Och vighen hvässes ren, at slå försmädarn ner;
 Jag på min kärleks märken ser:
 Och då jag där hans namn bland Edert ristadt finner,
 Och Mig Min bittra död påminner,
 Med alt hvad han har kostat mig,
 Så många tårar, qual och möda — — —
 Mit hjerta åter måtte blöda,
 För at på nytt förbarma sig.¹

Bakom denna Evas påminnelse ligger följande yttrande i *Messias i Gethsemane och Hans gång til Golgatha*, där Jesus bebådar sin återkomst:

För mig hvad ljuflig blick i denna fasans stund!
 Du Hjord! som i mit sköt en Herde lik jag burit,
 Vet, nu fullbordas skal det eviga förbund,
 Som Abraham jag fordom svurit.
 Til korsets bistra död för verdens brott jag går.
 J skolen dock ej faderlösa blifva.
 Jag återkomma vil, at Er mitt Rike gifva,
 Förvärfvadt genom blod och sår.
 I minnens ju förflutna år,
 Bedröfvens ej, J känna bören
 Den ömhet, som för Er, Er Vän, Er Broder bär.
 I döden kärlek starkast är.

Och Du, min Far! och Du! — — — nu stunden inne är;
 Det mänskjoslägtets öde gäller.
 Här ner i nattens djup, här Gud, som Du! jag svär,
 At mellan Dig och dem jag mig et offer ställer.
 När Chaos i sitt mörker låg
 Och under tysta suckar skälfd;e;
 Min Allmagts blick på Chaos såg:
 Och tusen klot ur mörkret hvälfd;e
 Men nu i stoftet böjd, jag ligger här min Far!
 Alt hvad Du mig befalt, jag ren fullbordat har.

¹ *Yttersta Domen, Skaldeestycke af LIDNER, Åbo 1788, s. 32—33.*

I samma ljus Din Son förklara,
 Som fordom han med Dig i härligheten bar,
 Långt förr än jorden grundad var,
 Jag ber Du ville ock bevara
 Dem mig til foster-folk Du skänkt;
 Ja! om en gång Du hämdens vigge kastar,
 Och han et hjerta når, som med mitt blod jag stänkt;
 At magtlös han tillbaka hastar.
 Än mer, Min Milde Far! om uti skulder dränkt,
 Vid grafvens störta brant, en grånad brottsling sväfvar
 Och från hans bröst en suck med full förtröstan går,
 Och på hans läppars rand mitt namn med döden bäfvar,
 När då inför Din Thron jag visar mina sår:
 Min Far! för deras skuld; at han ock tilgift får.
 För den i mörkrets djup förskutna hedna skara
 Mitt blod, mitt kors, min död tag till försoning an!
 Den man ej känna lärt man ju ej älska kan.
 Dock skal jag ock för dem Dit Rike uppenbara.
 Ja min och alla Väsens Far!
 Jag vil, at der jag är, där skola de ock vara,
 Som mig til arf Du gifvit har.¹

Jag skulle tro, att vi på dessa två anförda ställen ha en överensstämmelse mellan Yttersta Domen och Messias i Gethsemane och hans gång til Golgatha, som kommit Warburg att tala om »afgjorda likheter» mellan de båda diktverken. Emellertid har skalden givetvis inte gjort sig skyldig till en upprepning i vanlig mening. Likheten beror inte på att han under arbete med ett verk helt mekaniskt skrivit av en av sina äldre saker, utan det föreligger här en organisk anknnytning, som har sin grund i att de ifrågavarande dikterna genetiskt stå i intimt samband.

Det är slutligen nog inte endast Yttersta Domen, som framsprungit ur arbetet med Messiasoratorierna, utan även Lidners tredje stora religiösa poem, oratoriet Jerusalems Förstöring, får säkert sättas i samband med denna plan att behandla Jesu lidande. Själva uppslaget kan han också ha fått vid läsningen av Klopstocks epos, som innehåller en förutsägelse om den heliga stadens undergång (XX: 439—60).

Det är säkerligen ingen tillfällighet, att Lidner upptagit sin religiösa diktning under intryck av Klopstock. För att den svenske

¹ *Samlade arbeten af LIDNER*, andra delen, Stockholm 1789, s. 65—68.

poetens produktion inom nämnda genre skall komma i full belysning, måste man se den mot bakgrunden av den nya strömning, som gjort sig gällande inom tysk oratoriediktning och oratoriemusik under tiden från 1750 och framåt. Den nyorientering på dessa områden, som man lätt kunnat konstatera, är ett intressant uttryck för den nya uppfattning om dikt och liv, som arbetade sig fram i Tyskland under nämnda år, i de litteraturhistoriska framställningarna vanligen kallad sentimentalitetens genombrott. Denna tyska oratoriediktning står under tydligt inflytande av Messiadens skald. Klopstock kom själv aldrig att skriva något oratorium, men hans stora epos har spelat en stor roll för såväl diktare som kompositörer. Det gav dem ämnen och stilistiska förebilder. Den förändring, som oratoriediktningen och oratoriemusiken undergingo från och med mitten av seklet, yttrade sig först och främst i ämnesvalet. Man upphörde så gott som helt att behandla gammaltestamentliga motiv för att i stället hämta uppslag ur Kristi liv. Passionshistorien och yttersta domen blevo de mest omtyckta motiven. Oratoriet betraktades vidare inte längre som specifikt uppbyggande utan snarare som moraliskt. De episka och dramatiska element, som upptagit ett så kraftigt utrymme i det äldre oratoriet, utdömdes; berättelsen av en händelse eller skildringen av ett föremål skulle ske »im lyrischen Ton». Oratoriet blev en känsloutgjutelse. I Lidners företal till Messias i Gethsemane och Hans gång til Golgatha finner man ett uttalande om religionen som litterärt incitament, som lämpar sig alldeles förträffligt för att illustrera de tyska oratoriediktarna och oratorieteoretikernas uppfattning. Lidner skriver: »Jag vet ej hvarför skalden så sällan upphöjer sin röst til Religionens pris. Är något ämne värdigare snillet? kan hjertat finna et rikare fält, för at uttrycka sina känslor, för at hänrycka och förädla? Hvilka rörande scener! men tillika hvad styrka fordrar ej Religion?»¹ Det var en hel skara poeter i Tyskland, inte minst präster, som i denna anda odlade oratoriet, som var föremål för estetikernas reflektion och allmänhetens intresse men som i moderna översikter över denna tids tyska litteratur helt förbigås. Av mera kända diktare, som sökt sig i genren, märkas Karl Wilhelm Ramler (*Der Tod Jesu*, 1756, *Auferstehung und Himmelfahrt*, 1766) och Friedrich Wilhelm

¹ *Samlade arbeten af LIDNER*, andra delen, Stockholm 1789, s. 57.

Zachariæ (Die Pilgrime auf Golgatha, 1756).¹ De märkligaste verken i genren uppstodo emellertid inte på tysk botten utan i Norden. Mästarna här voro Johannes Ewald och Bengt Lidner.

Det är beträffande den senare av vikt och intresse, att man kan fastslå, att han själv räknat med att hans oratorieserie skulle tjäna som textunderlag för musik. Oratorierna skulle prydas »med Musik, komponerad af våra största Mästare», framhålles det uttryckligen i prenumerationsanmälan. Det är emellertid föga troligt att skalden vid denna tidpunkt verkligen upptagit förhandlingar om denna sak med några bestämda musiker, lika litet som man kan anta, att han för den konstnärliga utsmyckningen av sitt verk satt sig i förbindelse med den i anmälan omnämnde berömde illustratören. Lidners ovan citerade brev till Patrik Alströmer låter oss emellertid veta, vilka han räknat med som eventuella kompositörer. Det heter där: »Musique af Gretry, Naumann och Uttini blir äfven tryckt jämte kopparstycken af Chodowiecky.»² Gretry har Lidner med all säkerhet lärt känna under sin vistelse hos Creutz. Den belgiske kompositören var som bekant nära vän med den musikaliskt intresserade svenske ministern. Det kan nog sättas ifråga, om den berömde förnyaren av den komiska operan, som från och med 1700-talets sista år vunnit stort erkännande här uppe i Sverige, varit rätte mannen för den uppgift, Lidner tillärnade honom. Valet av den tyske och den italienske kompositören var däremot lyckligare. J. G. Naumann, som vistats i Sverige i samband med den nya operabyggnadens invigning, hade själv med framgång försökt sig som religiös kompositör. Detsamma gäller i någon mån om Francesco Antonio Uttini. Denne var mest känd och uppskattad för sina operakompositioner men hade också provat sina krafter i den nya genren med ett oratorium över samma tema, som Lidner valt, *La Passione de Gesù Christo Signor Nostro*, uppfört på Riddarhuset den 24 mars 1776.³ Det kan också påpekas, att en annan utlänning, som under början av 1780-talet gjort en insats i den svenska huvud-

¹ Om detta tyska oratorium jfr ARNOLD SCHERING, *Geschichte des Oratoriums* (Kleine Handbücher der Musikgeschichte nach Gattungen, Bd III), Leipzig 1911, s. 360—70; artikeln *Oratorium* i JOHAN GEORG SULZER, *Allgemeine Theorie der schönen Künste* (1771—74) samt JOHANN JOACHIM ESCHENBURG, *Entwurf einer Theorie und Literatur der schönen Wissenschaften*, Berlin und Stettin 1783, s. 161.

² *Samlaren* 1912, s. 184.

³ Jfr TOBIAS NORLIND, *Svensk musikhistoria*, 2:a uppl., Stockholm 1918, s. 168.

stadens musikliv, Josef Martin Kraus, också komponerat ett oratorium med text av honom själv över passionstemat, *Der Tod Jesu*, tillkommet 1776.¹ Vid denna tid började också utländska oratorier uppföras i Stockholm. Så exekverades 1782 i Stockholm det mest berömda tyska oratoriet, Ramlers *Der Tod Jesu* med Grauns musik.² Lidners oratoriediktning var sålunda inte någon helt isolerad företeelse i 1780-talets svenska litterära och musikaliska liv.

¹ F. S. SILVERSTOLPE, *Biographie af Kraus*, Stockholm 1833, s. 152.

² NORLIND, a. a. s. 208.